

ON DOKUZUNCU YÜZYILIN

FIRTINA BULUTU

JOHN RUSKIN

VakıfBank Kültür Yayınları: 0019
Kesişimler: 002

**ON DOKUZUNCU YÜZYILIN
FIRTINA BULUTU**
JOHN RUSKIN

Özgün adı
*The Storm-Cloud of the
Nineteenth Century*
Türkçesi
Erdem İlgi Akter

Genel Yayın Yönetmeni
A. Tarık Çelenk

Tasarım ve Yayın Kimliği
Bülent Erkmen

Tasarım Uygulama ve
Yayın Standartları
Barış Akkurt, BEK

Kapak Görseli
Orhun Erdenli

Yayın Danışmanı
Dr. Hasan Aksakal

Kitap Editörü
Ali Şimşek

Sayfa Uygulama
Faruk Özcan

Son Okuma
Hikmet Akyüz

Tasarım Danışmanlığı
BEK

VakıfBank Kültür Yayınları
Saray Mahallesi
Dr. Adnan Büyükdenez Caddesi
No: 7/A1 – Kat 13
Ümraniye 34768 İstanbul
Telefon: 0 216 724 2614
www.vbky.com.tr – info@vbky.com.tr
Sertifika No: 40141

Üretim ve Satış Müdürü
Hüseyin Esen

© Vakıf Pazarlama San. ve Tic. A.Ş.,
2019

ISBN 978-605-7947-28-4

*Kitabın Türkçe yayın hakları VakıfBank
Kültür Yayınları'na aittir. Tanıtım
amacıyla, kaynak göstermek şartıyla
yapılacak sınırlı alıntılar dışında,
yayıncının yazılı izni olmaksızın
hiçbir elektronik veya mekanik araçla
çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve
mali hakları saklıdır.*

Baskı
Ofset Yapımevi
Şair Sokak No: 4, Çağlayan Mahallesi,
34410 Kağıthane, İstanbul
Telefon: 0 212 295 86 01
Sertifika No: 12326

1. Baskı: Şubat 2019

ON DOKUZUNCU YÜZYILIN FIRTINA BULUTU

4 ŞUBAT VE 11 ŞUBAT 1884
TARİHLERİNDE
LONDRA ENSTİTÜSÜNDE VERİLMİŞ
İKİ DERS

JOHN RUSKIN

TÜRKÇESİ
ERDEM İLGİ AKTER

JOHN RUSKIN (1819-1900)

Sanat eleştirmeni, şair, ressam, düşünür, toplumbilimci, yazar ve sanatçı gibi sıfatlarla, 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 20. yüzyıl boyunca özellikle sanat, mimari ve estetik gibi alanlarda etkisini hissettirmiş olan John Ruskin, önde gelen bir Victoria Çağı İngiliz entelektüelidir. İlk olarak, sanat eleştirisi üzerine, bugün *Modern Painters* (1843) olarak bilinen eserinin birinci cildiyle ünlenen Ruskin, İngiliz Romantik ressam William Turner'ın eserlerini ressamın "doğaya karşı hakiki" olma rolü üzerinden irdelemiş; devamında Romantizm düşüncesini sanat eleştirisine mezcetmiştir. Tüm eserlerinde ağırlıklı sanat, doğa ve toplum arasındaki ilişkiyi ele alan Ruskin, 19. yüzyılın sonlarında İngiltere'de ortaya çıkan önemli sanat akımlarından Sanat ve El Sanatları hareketi (Arts and Crafts Movement) ve Ön-Rafaeloculuk hareketi üzerinde özellikle etkilidir. *Modern Painters*, *The Seven Lamps of Architecture* ve *Stones of Venice* önde gelen eserlerindendir.

ERDEM İLĞİ AKTER

1977 yılında Ankara'da doğdu. Lisans ve ilk yüksek lisansını ODTÜ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümünde tamamladı. İkinci yüksek lisans derecesini, 2005 yılında, Deborah Fitzmaurice Mansiyon Ödülü ile mezun olduğu, Essex Üniversitesi İnsan Hakları Merkezinden aldı. Proje ve program yönetimi alanlarında uzman olarak çalıştığı yılların ardından, 2009 senesinde alan değişikliği yaparak müzik antropolojisi alanında çalışmaya başladı ve 2015'te Yeditepe Üniversitesi Kültürel Antropoloji Doktora Programından doktora derecesini aldı. 2003 senesinden bu yana farklı mecralarda çevirmenlik yapmakta; hali hazırda yarı-zamanlı öğretim görevlisi olarak ders vermekte ve VakıfBank Kültür Yayınlarında editör olarak görev yapmaktadır.

İÇİNDEKİLER

Önsöz

006

I. Ders (4 Şubat 1884)

008

II. Ders (11 Şubat 1884)

053

ÖNSÖZ

Başka amaçlarla ve daha ziyade mücbir sebeplerle gerçekleştirilen bir çalışmanın baskısıyla kaleme alınmış aşağıda okuyacağınız derslerin birçok bölümünün desteklenmesi ve hiç şüphem yok ki, kimi yerlerinin öyle ya da böyle düzeltilmesi gerekir. Yayımlanmazdan önce; tenkit veya önerilerini reddederken zorlanabildiğim, kabul ederkense tedirgin olduğum şerhçilere müsveddelerimi göndermek konusunda tetikte olmaktansa, konu hakkındaki izlenimlerimi açıkça ortaya koyup, sonrasında da benden daha bilgili dostlarımla katkısını almak her zaman tercihimdir.

Yine de ne kadar aceleyle ve bir noktaya kadar tedbirsizce biçimlendirilmiş olsalar da, bu metindeki ifadeler, yalnız ve boş zamanla geçirilen elli yıllık bir yaşamda sabırla ve en önemli noktalarda titizlikle kaydedilmiş gökyüzü gözlemleri üzerine kuruludur ve okuyucuya sorgulanabilir veya şaşkınlık verici gelebilse de, içeriğindeki bilgilerin hepsi ihtiyatla ve kesinlikle doğrudur.

Hava durumunun son yıllarda radikal olarak değiştiğine dair iddiam, günlük yayınlarda sunulan haberlerin çoğunda hayal ürünü veya çılgınlık olarak değerlendirildi. Gerçekten de zihnim hem yaratıcı bakış açısına muktedir

olduğundan hem de tehlikeli insan zekâsını zalimlerin hayalsiz dürtüsünden ayıran sanrıların soylu tehlikelerine maruz kaldığından, kalan yaşamımın her günü biraz daha müteşekkirim. Yine de tüm faal çalışma yaşamım boyunca tahayyül gücümü, aynen bir fizikçinin teleskobuna verdiği basit komutlarda olduğu gibi, yerine göre kullanma yerine göre kapatma yetisine sahip oldum: Aynı sıradan melekelerle sahip insanların rüya ile uyanıklığı birbirinden ayırabilmesi gibi, ben de marazi dönemleri sağlıklı bir hayal gücünden kolaylıkla ayırabilir durumdayım; keza ilerleyen sayfalarda, bir kimyagerin analizi ve bir geometricinin hassasiyetiyle doğrulamadığım bir tek vakıa bile bulunmamaktadır.

İlk dersin metni, neredeyse 4 Şubat tarihinde anlatıldığı haliyle, kimi yerlerine yalnızca birkaç aydınlatıcı kelime ya da ifade eklenerek basıldı. Bu dersi 11 Şubat'ta tekrar ederken, birçok bölümünü genişlettim ve sonuç kısmını, önde gelen birçok yayında büyük bir titizlikle yayımlanmış ve genelin ilgisini çekeceğini düşündüğüm kimi gözlemlerle değiştirdim. İlk metne koyduğum eklemelerle birlikte bunlara, açıkladıkları sayfalarda sayısal referanslarla gösterilen birkaç açıklayıcı not düştüm ve bunları, İkinci Ders olarak kolaylıkla okunabilmelerine imkân sağlayacak şekilde birbiriyle açıkça ilişkilendirerek düzenledim.

Herne Hill, 12 Mart 1884.

11 Mart 1884.

Bu bahar Londra Enstitüsünde iki ders vermek ve bu dersler için geçmişteki gibi hazırlanmak, her ne kadar istesem de benim için imkânsızdı. Ancak enstitü üyelerinin, seçtiğim konuya beklediğimden fazla ilgi göstermiş olduklarını fark etmem üzerine dersimi, ilerleyen notlarda da göreceğiniz üzere, önceki derse ait satır arası notlarla ve genişletilmiş bazı önemli açıklamalar üzerinden genişletmeye karar verdim. Yalnız tüm bunları bir araya getirirken, meseleye dair önceki derste bahsetmediğim ve kanımca diğerlerinden hiç de daha az önemli olmayan alanlara da yöneldiğimi fark ettim ve böylelikle, gittikçe konunun daha da içine girmiş oldum.

[1] ‘Cehennemdeki Öfke havuzunun üzerindeki buğu, Kaina’dan⁴ gelen pis kokular ve Araf’taki Öfkenin üzerini halka şeklinde kaplayan sis, doğaüstü olmalarını saymazsak, musibet rüzgârı bulutuna çok benzer. Okuyucular, önümüzdeki ders boyunca güzel şeyleri “doğal”, güzel olmayan şeyleriye “yapay” olarak nitelendireceğimi fark edecektir. Günümüz felsefi anlayışına göre dünya, difterinin bir şarkı kadar, koleranınsa sindirim kadar doğal kabul edildiği bir Kozmostur. İnsanın ikametgâhı dünyaya daha büyük bir dikkatle bakıp onu daha iyi gördükçe, bildikçe ve hissettikçe, onun sağlık ve hastalık örgütleri tarafından yönetildiğine daha fazla kani oluyorum. Sağlık etkenleri endüstrinin, öngörü ve takvanın yardımını alırken; aylak-

4. Rekin Teksoy çevirisinde geçtiği hâliyle, Dante’nin “Cehennem”inde geçen bir yer -edn.

lık, ahmaklık ve ahlaksızlığa müsaade edildiği müddetçe dünyayı yok eden yasalar galip geliyor. İnsanın disiplini için gerekli olan sıkıntı derecelerinin cezalandırma için hangi noktalara gelmesi gerektiği açıkça belirtilmiş olsaydı, Dünyaya açıkça teokratik ilkelere göre yönetilecekti. Ama ilkelerin beyan edilmesi, İnsanın gözü ve aklıyla yaptığı yorumların başlangıcından itibaren, tüm duyarlı ve samimi insanları ikna etmeye yetecek kadar belirgindi. Ve bu minvalde, bildiğim kadarıyla 15. yüzyıl sanatında görülebilen ortaçağ teolojisinin bu ilk kaidesinin en ayrıcalıklı ifadesini Oxford Üniversitesine sunma görevi de, benim en büyük şanslarımdan biri oldu. Britanya Müzesinin karşısından 10-20 yıl önce 1000 sterline aldığım Floransa'yla ilgili bir kitapta yer alan çizimlerden biri, klasik ve ortaçağ din sembolizminin kısa ve detaylı bir özetini sunuyor. Kitabın, bir resim olacak şekilde Oxford'a verilen iki sayfasının sol tarafında, Sina Emirlerinin [On Emir] tebliği tasvir ediliyor. (Burada, *Kutsal Kitaptaki anlatının aksine*, Kutsal Emirlerin bütün milletlere tebliğ edilmesinin daha derin bir ifadesini görmek mümkün.) Canlı ve sakın bir ışığın ortasındaki Tanrı figürü, parlak ve yüksek bulutlarca desteklenirken, bu sahneye mutlu melekler eşlik ediyor: Karşı tarafta, yani sayfanın sağındaysa, Altın Buzağıya tapınma, tek bir süslü sütunla betimleniyor; bu sütunun tepesinde bir buzağı dururken, onun da etrafı bulutlarla ve zebanilerin ağızlarından yayılan ürkütücü bir fırtınanın karanlığıyla çevrili görünüyor. Emirlerin bulunduğu masanın önündeyse, sökülmüş ağaçlar, yuvarlanan kayalar ve Emirlerden parçalar duruyor.

[2] Bu koşullar, temelde, erken ya da geç saatteki Güneş ışınlarıyla aydınlanabilecek kadar birbirinden ayrı duran ve zayıf olan düşük irtifadaki yağmur bulutlarının dizilişi için geçerlidir. Çünkü bu yağmur bulutlarının dokuları yüksek ve saçaklı bulutlara göre daha yumuşak ve geçirgenken, renkleri parıldayan ya da kızgın renklerin değil, boyanmış renklerin özelliklerini gösterir.

Bunlar, ‘Modern Ressamlar’ın (*Modern Painters*) yedinci kısmının dördüncü bölümünde şu şekilde betimlenmiştir:

“İngiliz sabahlarında, şafak vakti yağmur bulutları çoğunlukla ya maviliğin içinde belli belirsiz kaybolan alçak yumuşak alanlar oluşturur ya da tepelerindeki geniş bulut tabakalarını geçerek, daha küçük bir alanda, belirli bir öbek halinde toplaşır. Tüm bunlar, parıltısı olmayan ve puslu bir yumuşaklık içinde bulunan gülkurusu, mor, kehribar ve mavi renklerin en saf halini barındıran tarifsiz bir ışık huzmesiyle adeta yıkanır; yakınlarına geldiğindeyse, ham ipekten dokunmuş bir bulut buklesini ya da ışıklı bir yağmur demetini andırırlar.

“Hiçbir bulut böylesi bir gökyüzü oluşturamaz ve bunların hiçbirisi böylesine narin, çeşitli ve benzersiz değildir. Turner onları asla yakalayamadı. Onları, tüm gücünü ortaya koyarak bir tek Corregio resmedebilirdi; başka da kimse bunu yapamazdı.”

[3] Bu cümleyi yazarken ne Bay Gladstone’un Home-ros’a yönelik skolastik coşkusu ne de Bay Newton’ın Atina heykellerine yönelik coşkusu unutmış durumdayım. (Keşke Halikarnas heykelleri için de böyle bir coşku duyma-

saydı.) Fakat Byron da *bizzat* ve ölünceye değin Yunanistan'ı sevmiştir. Buna karşın İngiltere'nin, prenslerimizden birini Yunanistan'a kral olarak vermeyi reddetmesi, kanaatimce kötü *ticari politika-sızlık-larımız* içerisinde en aşağılayıcı, korkak ve içler acısı olanıdır.

[4] “Koyulaşan” bulutlar –Byron hiçbir yakıştırmayı boşuna yapmaz. O, modern zaman anlatıcılarının en keskin ve dolayısıyla en etkili kişisidir. Bulutun koyulaşması, esasen yörünge dairesinin kızıllaşması açısından önemlidir. Sıradan gözlemciler daimi olarak bundan habersizdir ve bu yüzden de kızıl bir güneşin, etrafındaki gökyüzünden daha karanlık olabileceğini zannederler. Bu yüzden, uzman bir doğa bilimci olması ve ömrünün çoğunu açık havada geçirmiş olmasına rağmen Bay Gould, ‘Britanya Kuşları (*British Birds*)’ adlı eserinde, batan güneşi karanlık olarak resmeder.

[5] “Evvelten haber verdiği kan gibi...” – Mars gezegeninin astrolojik gücü, aynı bağlantıyı saklı tutarak kırmızı renkle ilişkilendirilir. ‘Modern Ressamlar’ adlı eserde de belirtildiği üzere, Turner’ın kısmen kendi kişisel hislerini ifade etmek, kısmen de güneş ve yıldız sistemine aşina okuyuculara tanıdık gelecek sembolik bir dil kullanmak üzere sürekli aynı simgeyi kullanması okuyucunun ilgisini çekebilir.

“Turner, herhangi bir konunun ölümle ilişkisini, özellikle de kalabalıkların ölümlerini, bunları *koyu kızıl* günbatımları altında resmederek ifade etme alışkanlığına sıkı sıkıya bağlıdır.

"THE SLAVE SHIP" - WILLIAM TURNER (1840)

"THE FIGHTING TEMERAIRE" - WILLIAM TURNER (1839)

“ULYSSES DERIDING POLYPHEMUS” - WILLIAM TURNER (1829)

ON DOKUZUNCU YÜZYILIN FIRTINA BULUTU

"WINCHELSEA SUSSEX" - WILLIAM TURNER (1812)

ON DOKUZUNCU YÜZYILIN FIRTINA BULUTU

“NAPOLION ST. HELENA” - WILLIAM TURNER (1842)

“Dolayısıyla kan rengi aslında ‘Köle gemisi’⁵ üzerindeki fırtına bulutlarının ana rengi olarak kabul edilir. Daha eski eserleri olan ‘Ulysses ve Polypheme’de, ‘Napoleon St. Helena’da’ ve yumuşak tonların ağırlıkta olduğu ‘İhtiyar Téméraire’de de benzer durumlar görülür.

“Goldau’nun gökyüzü, Turner’ın resimlerinde rastladığım en zengin ateş kırmızısı ve fes rengi tonlarını barındırır.

5. Turner’ın bir resminin adı -edn.

“Eski eserlerinin bazılarında hissedilen bir diğer hisse, gündelik yaşamın aylak zevkleri ve umarsız uğraşları ile emekçiler, âlimler ve gerçek sevinci duyanlar arasındaki keskin zıtlık algısıdır. Bu algının bir kanıtı olarak Kirkby Lonsdale Kilisesinin avlusunda oynayan çocuklar ve uçurtmasını kurtarmak için tepedeki Brignal Bank Kilisesinin küçük avlusu üzerindeki ağaçlara tırmanan çocuğun takdimi gösterilebilir. Yüce Ölüler Dağının kasvetli kayalıklarına doğru eğilmiş balık tutan iki figür de aynı mantıkla konumlandırılmıştır.

[6] “Nerede bitiriyorsun felaket bilgeliğini?” -Bu bana göre, net uyarıları ve fakat aldatıcı vaatleri olan Keldani astrolojik gelenekleriyle az ya da çok ilgili olan herkese tanındık gelecektir. Horatius Leuconoe’yi, Babil rakamlarını kullanarak ölüm zamanını hesaplamaması konusunda uyarırbunların mutluluk vaatlerinden bahsetmez; Delfi kehanetinin sürekli kandırmaca peşinde olan karakteriye, bunun peşinde olan kişileri, yeterince bilge değilseler, iyi niyetli davranışlara değil, ölümcül olanlarına teşvik eder. Byron, geçmişteki batıl inançların tüm kederini yukarıda italikle yazılmış satırlarda toplar ve güneşle ilgili bildiğimiz veya aklımıza gelen her şeyi, olabilecek en basit ve yalın İngilizceyle özetler. Güneş, yaşayan her şeyin *Ateşli* Kehanetidir. (Diğer kehanetler, sesle ve hisle gelse de ama bu kehanetin kaynağı ateştir.) Etrafımızı sarmalayan ve yaşamlarımızı etkileyen şeylere dair kesin bilgi sahibi olmamızın tek yoludur: Güneş, tüm yaşamın *membaidır*; yine de Byron onun *kökeninden* bahsetmez. Yaşamın kökeni, güneşin de kökeni

olacaktır. Aynı akarsuyun bir memba olmasına rağmen, asıl çıkış noktasının deniz olması gibi, güneş de yaşamsal enerjinin gözle görülür *kaynağıdır*. “Ve onu bahşeden Tanrı’nın işaretidir.” Bir bahşedici olduğundan, Güneş de inanan insanlar için mükemmeliyet ve güzelliğin sembolü olmuştur. Öyle ki, kıyametin bir parçası olarak da nitelendirilmiştir.

[7] “Böylesi bir çeşitlilikle çok daha güzeldi!” – Bu mısra, hemen aşağıdaki italikle birlikte, Myrrha’nın düşüncelerini ifade eder; bahsettiğim bu hissiyat, söz konusu geçmiş zamanlarda cenneti gözetleyen her düşünceli insanın sahip olduğu bir şeydi. Oysa ki şimdilerde, çeşitlilik büyük çoğunlukla anlaşılamazlık biçimlerinde kendini gösteriyor ve buğu, bulutsuz gökyüzüne ışık katmak yerine, gökyüzünün farklı görünümlerini ortadan kaldırarak işlevlerini tamamen yok ediyor.

[8] “Motorun bacasından çıkan buhar” – Profesör Tyndall’ın ‘Suyun Biçimleri’ adlı eserinin altıncı paragrafıyla, saydam buharın nasıl geçirimsiz hale dönüştüğünü açıklayan bir sonraki paragrafı karşılaştırın: “Buharı oluşturan her bir küçük parça, soğutulduğunda daha da küçük su taneciği olacak şekilde küçülür. Bu şekilde oluşan sıvı tanecikler, havada duran ve bulut adı verilen olağanüstü incelikte bir çeşit su tozu oluşturur.”

Ancak yazar burada, her şeyden önce, “buhar zerresi”nin nasıl bir şekil veya yapıya sahip olduğunu bizlere anlatmaz. İkinci olaraksa, birbirinden ayrı münferit buhar zerreciklerinin, bütün bir kütle kaybolmadan nasıl büzülebildiğini ya da tam tersine *genişleyebildiğini* de izah etmez.

Üçüncü olarak, su tozu taneciklerinin keseli (*vesicular*) yapıda değil de, katı olduğunu varsayar ki, bu hâlâ kanıtlanmamıştır. Dördüncü olarak, havadaki görünmez nemin niceliğiyle taneciklerin sayısı ve büyüklüğü arasındaki ilişkiyi ortaya koymaz. Beşinci olarak, görünmez sıcak nem ile görünmez soğuk nemin birbirinden ayrıştığı noktaları söylemez. Ve altıncı olarak, görünür sıcak nemin dağılıp gitmesine rağmen, görünür soğuk nemin neden yerinde kaldığını anlatmaz. Önümüzdeki sorunların ilk ve en yalın halleriyle ilgili “bilimsel” bilginin güncel durumu ya da en azından iletişimsellik konusunda henüz konuşacak daha çok şey bulunmaktadır!

Sorun, daha geniş mânâda maddedeki uçucu gücün sırrında ve ani - tahminen de kusurlu - buharlaşmanın gözle görünür hallerinde yatmaktadır: Tütsü kokusu ya da şimdilerde üzerinde yaşanan dünyayı dolduran, çöllerdeki gül ve menekşe gibi bir kutsal duman... Burada işe yarayacak şey, bir portakal parfümünün, buharlaşmış bir tütünün veya alev almış barutun kokusunun bir atomunun tam kütlesini bilmek olacaktır. Ve *bu* yapay buharlar, faydalı yağmurların neresinde yer alır? Atmosferin hangi alanlarında görünmez bir halde ve muhtemelen zararlı bir bulut olarak bulunurlar?

Tüm bu soruların hepsi, bundan yirmi dört yıl önce, ‘Modern Ressamlar’ eserinin yedinci bölümünün birinci kısmındaki dördüncü ve dokuzuncu paragraf arasında dikkatle ve kesinlikle ortaya konmuş ve ele alınmıştır. Burada sadece, ilgili bölümün, konuyla ilgili nihai zorlukları açıklayan ve konuyu bu derste paylaştığım her şeyden daha iyi anlatan son paragrafına yer verebiliyorum:

“Halbuki konunun derinlerine inersek; uçuculuk, görünürlük ve renge ilişkin sorular, biçimle ilgili sorularla bir arada ele alındığında iş karmaşıklaşır. Bir bulutun sınırları nasıl çizilir? Neden yapıldığı, görünüşü, yüceliği ve parlaklığına ilişkin hangi soruyu tercih ederseniz edin, sınırlarının nasıl olduğu önemli olacaktır. Onu öbekler haline getiren veya bir ağ gibi döndüren şey nedir? Soğuk genel olarak şekilsizdir ve sanıyorum ki, geniş alanlarda eşit şekilde veya kademeli olarak dağılma özelliği gösterir. Açık bir havada soğuğun açılarını, kenarlarını, sıkışmalarını veya kıvrımlarını anlayamazsınız. Ama buhar bir anda keskin ve sarp bir kaya gibi kesilir ya da cennetin kapısını koruyan pirinç bir parmaklık gibi kendisini dayatır ya da çapraz dokunan halılar gibi kendini içten dışa örer ya da incecik taneciklere ayrılan kumlar gibi dalgalanır ya da bir ateş gibi parça parça uzantılarıyla salınır. Peki buhar, hangi çivi ve çark üzerinde çömlekçi hamuru gibi sivriltilmiş, döndürülmüş ve бүkүlmüştür? Mermer kubbelerin şeklini alan deniz buhuru hangi ellerin eseridir?”

[9] Yüksek ve alçalarda yer alan bulutların sahip olduğu birbirine aykırı koşullar, orta düzeydeki bulutların dengesini de gözettiğimizde, en iyi kaya veya toprak dağların zirvelerinden görülür. Karlı zirvelerdeyse durum çok daha karmaşıktır: ama sarp kayalık zirvelerde, havanın dingin olduğu zamanlarda üç farklı bulut türüne rastlanır. Bunlardan ilki, vadiler boyu *alçalarak* birbiri üzerine katlanan bulutlardır (yani Aristophanes’in açılış korosunda geçen, yanlardan aşağılara doğru inen bulutlar). İkincisi yükselen

bulutlardır ki, bunlar yükselirken gevşek ve bağımsız bir şekilde genişler. Düşme eğilimi gösteren tipteki tül bulutlar, aşağıya doğru hareketlerinde adeta yamaçlara yapışır; oysa ikinci tipteki yüksek bulutlar yamaçlara ilişmez. Son olarak hâkim bulutları sayabiliriz; bunların tabanları dağların zirvelerinde mevzilenir. Bu bulutlar, sınırlarını değiştirerek sürekli göklere doğru yükselseler de, gün boyu yerleştikleri yeri hiç değiştirmezler.

Bu üç bulut formu özellikle ılık havalara özgüdür; birbirine eklenmiş sürüklenen bulutlar (bkz. 11 numaralı not) yalnızca rüzgâr varken meydana gelir.

[10] ‘Alp Buzulları (*Glaciers of the Alps*)’, 10. sayfa – “Granit bir küpün üzerine yarım kilo ağırlık koyun.” (Burada söz konusu küpün boyutları belirtilmemiştir.) “Ölçülemeyecek kadar az da bir düzeyde de olsa, küp böyle bir durumda düzleşir. Sonrasında ağırlığı üzerinden kaldırdığınızda bile küp bir miktar düzleşmiş olarak kalır. Buna, düzleşmiş 1 Numaralı Küp diyelim. Artık yeni bir kütle olan bu küpün üzerine, yeniden yarım kiloluk bir ağırlık koyduğumuzdaysa, daha da düzlenmiş bir kütle elde ederiz ki, o da 2 Numaralı Küptür. Örneklemek gerekirse, dikilitaşın kaidesi gibi sıkıştırılmış Matterhorn’a bu yöntemi uyguladığınızda sonuç, dağın kendi ağırlığı tarafından çöktirilmesinin kaçınılmazlığıdır. Benzer şekilde, Nelson heykeli de Nelson sütununu yavaş bir şekilde düzleştirecek ve zamanla Kleopatra’nın iğnesi de sivriliğini yitirip düz olacaktır?

[11] ‘Alp Buzulları (*Glaciers of the Alps*)’, 146. sayfa – “Güneş batı ufkuна yakındı ve ben, son ışık huzmelerinin

dağları nasıl aydınlattığını görmek için Grat üzerinde yalnız kaldım. Tek bir istisna dışında herhangi bir bulut izine rastlamadım.

“Bu istisna, görünümü muazzam derecede öğretici olan Matterhorn’dur. Buradaki dikilitaş, tepesinden dikey bir çizgiyle ortadan ikiye ayrılmış gibiydi ve bu parçaların rüzgârın estiği uçurum tarafında kalan kısmında dağların çıplak yamaçları bulunurken, sol tarafta, büyük bir ısrarla kayalara tutunan bir bulut göze çarpıyordu.

“Gerçekten, tutunmak diye bir şey yoktu; yoğunlaşmış buhar aralıksız olarak çıkıp gitmiş ve bunun yerine yeni- si gelmemişti; sonuç olarak, dağdan Aosta Vadisine doğru, akarsunun akışı gibi bir bulut akışı olmuştu. St. Nicholas Vadisine doğru yavaşça nemle yüklü bir rüzgâr esiyordu. Ve onu yükselten hava Matterhorn’un *soğuk cepheslerine sürtündüğünde*, buhar donmuş ve rüzgâr altı bölgeye çökmüştü.”

Ne var ki bu örnek, komşu dağlara sürtündüğü zaman rüzgârın neden donmamış olduğunu açıklanmıyor ve Matterhorn’un kayalardan oluşan cephesinin neden kar tepele- rinden daha soğuk olması gerektiğini izah etmiyor. Bu fenomen ilk olarak, Tyndall’la aynı yönde açıklamalar yapan De Saussure tarafından tanımlandı ve ben de bu tanıımı, ‘Modern Ressamlar (*Modern Painters*)’ adlı eserimin ilk cildinde çok da detaylı incelemeyi kullandım. Sonrasında yaptığım araştırmalarda, tanımdaki mantıksızlıkları, özellikle tepe bulutuyla ilgili yanlışlığı, ‘Modern Ressamlar’ın beşinci cildinde, 124. sayfadaki ekte verilen terminolojide gösterdim. Ancak yine de Saussure’ün rüzgâr altı bulutuyla ilgili Aiguil-

le du Dru Dağındaki gerçekleşen olayları 69. levhada yer alan gravürle göstererek yaptığı açıklamasına bağlı kaldım. Bahsi geçen olaylardan en alelade olanı, daha sonra Tyndall tarafından, onun 'Alp Buzulları' adlı eserinde 'Bayrak Bulut' olarak tanımlandı. 'Modern Ressamlar'da geçen ve daha az yaratıcı bir tanım olan 'Rüzgâr Altı Bulutu'ysa daha kapsamlıydı; zira bu bulut, bayrakla hiçbir alakası olmamakla birlikte, çok çıkıntılı sarp kayalıkların rüzgâr altı taraflarında meydana gelen bir buluttur. Buna dair sağlam bir açıklama henüz yapılmadı. Sorunun ilk koşulunun daha önce gözlemlenmemiş olduğu üzere, bu tip bulutlar belirli hava koşullarında ve sarp kayaların altında sabittir, ancak asla kar tepeleri tarafından farklı şekilde biçimlendirilemez.

Fakat Saussure'ün teorisinin benim tarafımdan genişletilmiş hali, Profesör Tyndall'ın "kayalara sürtünme teorisi"ne kıyasla olgulara daha yakın bir yaklaşım sunar. Bu sebeple, açıklayıcı olması bakımından yukarıdaki ahşap baskı çizimi ilginize sunuyorum.

